



48 | EVIDENCIJA 17. svibnja 2024.

Razgovarala: **NINA OŽEGOVIĆ**

Zagrebačkoj publici zapela je za oko prije sedam godina, kad je u Zagrebačkom kazalištu mladih inventivno i promišljeno postavila suptilno napisanu dramu "Ono što nedostaje" Tomislava Zajeca, a nakon toga su zaredali naslovi u Gavelli, HNK Ivana pl. Zajca i u Kerempuhu te suradnja s varaždinskom kazališnom udrugom GLLUGL. I s kazalištima diljem regije i Europe, a vezana je i uz sarajevski MESS. Ta nagrađivana sarajevska redateljica mlade srednje generacije zove se Selma Spahić i trenutno je u žiži pozornosti. Prati je glas redateljice koja se bavi politički i društveno relevantnim temama, ali i patrijarhatom te ulogom vjerskih institucija, države i obitelji u našem životu. Spomenimo samo

Gorečan i "Svijet zaslužuje kraj svijeta" Tijane Grumić. Praizvedba je već bila u Beogradu, gdje ju je publika ispratila stajaćim ovacijama. Hrvatska premijera bit će 17. svibnja na sceni ZKM-a, u njoj sudjeluju glumice iz sva tri kazališta, između ostalih Mirjana Karanović i Katarina Bistrović Darvaš te radnica u kulturu Petja Golec Horvat.

**Express: Bili ste članica žirija na natječaju koji su raspisali ZKM, SNG Maribor i Beogradsko dramsko pozorište za novi dramski tekst o zlostavljanim i zanemarenim ženama tijekom pandemije Covid-19, a ujedno ste u ZKM-u režirali koproducijsku predstavu "Kraj svijeta u tri čina". S obzirom na to da je na natječaj došlo 69 tekstova iz cijele regije, kako biste ocijenili novo dramsko pismo?**

Natječaj je bio anonimn, tako da nismo

## Kazališna redateljica Selma Spahić

# NAPADALI SU ME I PRIJETILI MI ZBOG PREDSTAVA KOJE SU SE MENI BENIGNIM ČINILE...

Osim što Dane satire otvara njena produkcija, 'Kroćenje goropadnice', predstaviti će se na zagrebačkom festivalu i s projektom 'Ljubičasto'.

A za najnoviju predstavu ugledne redateljice 'Kraj svijeta u tri čina', koja progovara o obiteljskom nasilju u vrijeme pandemije, premijera je zakazana za 17. svibnja na sceni Zagrebačkog kazališta mladih

neke od posljednjih predstava u kojima je potvrdila taj glas. To su "Idiot", izveden u Narodnom pozorištu u Sarajevu, u kojem je upozorila na zločine ruske vojske i paravojnih skupina tijekom agresije na Ukrajinu, zatim "Moja Fabrika", izvedena u Gorki Theateru u Berlinu u okviru sezone koju je umjetnički ravnatelj Oliver Frljić nazvao "LOST – YOU GO SLAVIA", te komad "Kao i sve slobodne devojke" u produkciji Ateljea 212, u kojem se bavila kolektivnim zatrdnjivanjem maloljetnica nakon ekurzije. Njezina najnovija omnibus predstava "Kraj svijeta u tri čina" regionalna je koprodukcija, koja progovara o užarenoj i prešućivanoj temi – obiteljskom nasilju u vrijeme pandemije koronavirusa. Nastala je u okviru međunarodnoga kazališnog projekta "Skriveni glasovi u sjeni pandemije", tj. natječaja za novi dramski tekst koji su organizirala tri kazališta: ZKM, SNG - Borštnikovo srećanje iz Maribora te Beogradsko dramsko pozorište, a na kojem je žiri izabrao tri teksta: "Pod suknjom" Kristine Kegljen, "Aktivistice" Katje

znali tko su autorice tekstova, osim pobjedničkih. Ali sudeći prema broju tekstova, raznovrsnosti pristupa temi, ali i stilskim različitostima, vidno je da postoje odlične dramske autorice u sve tri države, ali i u cijeloj regiji, te da postoji potreba za mnogo više poziva ove vrste. Sve smo to znali i prije, ali ovaj projekt odlična je prilika da se o tome govori. Autoricama želim dulje rokove za pisanje, pristojnu plaćenost za svoj rad, mnogo više prilika za postavku iliti mnogo manje upravnčkih ladicica u kojima tekstovi nepročitani završe. Ima divnih glasova u dramama, na nama je da razmislimo kako ih insceniramo. Zaista mislim da je mladim autoricama i autorima važno dati jednaku platformu kao etabliranim imenima, što su, ruku na srce, najčešće sredovječni muškarci. Zato mi je, ako hoćete i politički, bilo važno da smo na velikim scenama u sva tri grada i da Katjin, Tijanin i Kristinin univerzum zaživi u vrlo ambicioznoj likovnosti i da ni u kojem smislu nije marginaliziran.

**Nastavak na sljedećoj stranici →**

17. svibnja 2024. | EXPRESS | 49

## Nažalost, nedavno sam s prijateljima razgovarala o tome kako smo svjesni da sutra n

Zahvalna sam da su producenti to podržali. Ne zato što autoricama treba potvrda nego zato što takav tretman zaslužuju.

**Express:** Za izvedbu u toj omnibus predstavi izabrana su tri teksta - "Pod suknjom" Kristine Kegljen, "Aktivistice" Katje Gorečan i "Svijet zaslužuje kraj svijeta" Tijane Grumić. Kako su se te tri autorice postavile u odnosu prema nasilju nad ženama u vrijeme lockdowna, koji nam je svima promijenio život? Jesu li zauzele feministički stav? Jesu li se kritički odredile prema neoliberalnom kapitalizmu i patrijarhatu, koji ipak još dominira u većoj ili manjoj mjeri na ovim prostorima?

Sve tri su imale vrlo različite pristupe. Dramaturginja Ivana Vuković, koja je i sama divna dramska autorica, kao i Tomislav Zajec, koji je bio treći član našeg ZKM žirija, pomogli su mi da artikuliram ono što bismo voljele u samom pozivu. Željele smo da prijavljeni tekstovi nemaju imperativ da usko odgovore na temu nego da tretiraju žensko iskustvo u toku pandemije u najširem smislu. Autorice su, na našu sreću, upravo tako i shvatile. Katja u jednom momentu piše: "Kao da nasilje postoji samo od pandemije, ma da. Počelo je od kada smo se rodile". Kristina u svom sirovom, duhovitom i ranjivom poetskom jeziku govori o obiteljskom nasilju, Katja govori o nasilju nad ženama u sferi rada, naročito na polju kulture, a Tijana govori o širem kontekstu majčinstva na kraju svijeta, ljudskog, ali i onog neljudskog, ili bolje reći vanljudskog. Da, svi su glasovi feministički, u najboljem smislu, ali ne docirajući nego propitujući. Sve tri vrlo iskreno otvaraju i svoju poziciju, pa i feministički narativ, ne samo patrijarhalni i kapitalistički.

**Express:** Ta tri teksta postavili ste u Zagrebu, Mariboru i Beogradu s glumicama iz sva tri teatra, između ostalih s Mirjanom Karanović i Katarinom Bistrović Darvaš te radnicom u kulturi Petjom Golec Horvat. S obzirom na to da u predstavi sudjeluju i adolescenti iz sva tri grada, održavane su i radionice, a također ste tražili od glumica da iznose i svoje priče. Možete li nam reći koja je bila ideja cijelog projekta i kako ste sve to pretočili u predstavu.

S mladim osobama u sva tri grada su držane radionice u trajanju cijelog projekta, pratile su razvoj predstave od odabira teksta do inscenacije. Mislim da se tom aspektu razvoja publike pri ovakvim projektima daje premalo pažnje ili se ne inkorporiraju suštinski u aktivnosti da to

mladim ljudima ima smisla. Ivana Vuković, prije svega, ali i ja, trudile smo se da rad s mladim ljudima u sva tri grada za njih ima smisla, da prođu s nama najiskrenije kroz faze kreativnog procesa, da svjedoče i nekim nedovršenostima ili ranjivim fazama, jer su često involvirani samo u gledanje finalnog rezultata. U konačnici smo mi jako mnogo naučile od njih, imali bi odlične komentare na ono što su gledali, pa smo se trudile da ih poslušamo. Rezultat je omnibus predstava u punom smislu, jer je spoj tri različita univerzuma. Trudila sam se da odgovorim na svjetove koje su mi autorice nudile, na Kristinin tekst mi je bilo logično da odgovorimo ritualno, vještije u feminističkom smislu, intuitivno, ili da

nije moglo idealnije od Ive Ilinčić, Mirjane Karanović, Bojane Stojković i Milice Stefanović. Moram reći da je predstava imala divan autorski tim, bez kojeg ne bih mogla ništa u ljudskom i umjetničkom smislu, pored Ivane, pokret je radila Ana Dubljević, muziku Draško Adžić, scenografiju Urša Vidic, kostim Belinda Radulović i svjetlo Aleksandar Čavlek.

**Express:** Suradivali ste, osim u BiH, s mnogim kazalištima u Hrvatskoj, zatim u Srbiji, Crnoj Gori, Sloveniji te s glumcima s Kosova. A i ova predstava je plod regionalne suradnje tri grada. Koliko vam je važna umjetnička suradnja na postjugoslavenskom prostoru? I je li ona danas uopće moguća s obzirom na to da su u



Prizor iz predstave 'Kraj svijeta u tri čina'

citiram Katarinu, ritmom. I kakve savršene glumice sam dobila, uz Katarinu i Anđelu Ramljak. Katjin tekst je otvorio dokumentarno polje, pozvale smo radnice u kulturi na audiciju i došle su i glumice i neglumice, i žene u trećoj životnoj dobi i mlade žene. U predstavi igraju Milena Pučnik, dugogodišnja uposlenica teatra, sada u penziji, Petja Golec Horvat, mlada plesačica i izvođačica, Rina Pleteršek i Gaja Višnar, glumice, Špela Setničar, scenaristkinja, Barbara Polajnar, producentica i Nina Kuclar Stiković, dramatičarka. Svaka je prekrasan svijet za sebe. Pored "Aktivistkinja", dakle Katjine drame, njih sedam govore o svojim ličnim iskustvima i odnosu prema radu. "Svet zaslužuje kraj sveta" me je oslobodio redateljski, svaka scena otvara različit svijet i za tu slobodu

**svim tim zemljama budžeti za kulturu prilično mizerni?**

Jako mi je važna. Samim tim što sam pozvana da radim u različitim gradovima regije, ta suradnja se već uspostavi, dodatno mi je drago ako imam priliku da nas je više iz različitih sredina. Meni je to uvezivanje prirodno, neophodno, pogotovo na prostoru koji je, makar za mene, jedinstven kulturni prostor. S druge strane, možda to treba promatrati kao i bilo koju suradnju na svijetu i odmaći se od postjugoslavenskog narativa. Nedavno smo u Stuttgartu s njemačkim ansamblom radili Ena Kurtalić iz Sarajeva, Selena Orb iz Beograda, Alen i Nenad Sinkauz iz Zagreba, Lili Anshuetz iz Berlina i ja. Niko se nije pitao tko je odakle, samo smo radili predstavu. To su jednostavno umjetnici i umjetnice koji su meni uzbudljivi i s kojima se prepoznajem. Tu mi se čini da leži subverzija, ne u afirmaciji

## nože ponovno krenuti rat i kako, ne znajući šta drugo raditi, živimo život kao da neće

suradnje među granicama, nego u brisanju umjetničkih granica u glavi.

**Express:** Bavite se i dokumentarnim teatrom, primjerice, u autorskom projektu "Med zidima" u produkciji varaždinske kazališne udruge GLLUGL, koja je gostovala i na MESS-u, bavili ste se Drugim svjetskim ratom i NDH te revizionizmom, a publiku se najviše dojmilo citiranje tad aktualnih aktera s političke scene, od Kolinde Grabar Kitarović do Zlatka Hasanbegovića. Kako je teklo istraživanje tih tema? Jeste li otkrili nešto novo tijekom rada?

"Zidi" su mi jedan od najdražih procesa i predstava, na koju sam izrazito ponosna, zbog njene političke subverzivnosti i zbog hrabrosti mojih prijatelja Filipa, Nikše i Petra Eldana, čiji je obiteljski narativ ispričan. Naravno, uz Tamaru Kučinović i Katarinu Arbanas, koje su također otkrile dijelove svoje obiteljske prošlosti. To istraživanje je skoro neprepričljivo, jer su nam dani prolazili kao u groznici, imali smo samo nešto više od mjesec dana da završimo predstavu. Istraživali smo razgovarajući s potomcima preživjelih iz Holokausta,



Prizor iz predstave 'Kroćenje goropadnice'

namjera, ili točnije, pravda dobrim namjerama. Iz dobrih namjera članovi/ice obitelji kontroliraju slobodu jedni drugima, miješaju sve u sve aspekte života, naročito

### Čovječanstvo očigledno iznova sije uništenje i zločin, sve bezočnije. Možda da probamo čuti izvanljudska iskustva da nešto naučimo

čitajući novine iz te epohe, prevodeći s njemačkog, učeći kajkavski, tko ga nije znao, tražeći po knjigama u knjižnici, hodajući Varaždinom i otkrivajući tragove historije, rovaćći po tavanu obiteljske kuće i pronalazeći dokumente ili predmete iz četrdesetih godina 20. stoljeća. Onda bismo s tim saznanjima išli u improvizacije i oblikovali materijal. Zatim je nastala ideja da ćemo snimiti film koji se događa u 1941. na stravičan dan kada su odveli Židove iz Varaždina i da će glumci i glumice uživo dekonstruirati taj film, uz raspravu o revizionizmu u suvremenoj Hrvatskoj. Sve smo to radili u nečemu što je za mene pozorišna utopija, živeći zajedno i radeći sve sami i uz pomoć prijatelja, od pripreme scene do izvedbe.

**Express:** Osim što Dane satire Fadila Hadžića otvara vaša posljednja hrvatska produkcija "Kroćenje goropadnice", postavljena u Kerempuhu, predstavljate se i projektom "Ljubičasto" Kamernog teatra 55 iz Sarajeva, u kojem se bavite, kako stoji u najavi, našom konzervativnošću i uskogrudnošću. Kako je nastao i čime se bavi taj komad?

Krenuli smo od dobrih namjera. Kako se u našem mentalitetu sve radi iz dobrih

u intimu. A zapravo se radi o tvrdim patrijarhalnim matricama, o konzervativnosti koja može voditi u fašizam. Skoro da je radena kao muzička kompozicija, izluđivala sam glumce i glumice preciznošću ritma i intenziteta, da bi se postigla opuštenu atmosfera u kojoj se paralelno dešava više dijaloga. Zatim ide dvadeset neverbalnih minuta slobode i onda sve eskalira u krajnju iracionalnost. Tekst je nastao u potpunosti iz improvizacija s ansamblom Kamernog teatra koji je po meni jedan od najboljih u regiji. U predstavi igraju Tatjana Šojić, Maja Izetbegović, Boris Ler, Anja Kraljević, Sabit Sejdinović i Davor Golubović. Teško mi je pričati o njoj, jer je žanrovski neuhvatljiva, što je čini mi se, njen kvalitet. Utoliko mi je draže da će biti izvedena na Danima satire, jer mislim da je satira puno šira od eksplicitne dnevno-političke kritike.

Meni je kod satire najzujbudljiviji humor u njenoj smrtnoj ozbiljnosti, ma šta da je tema, i nadam se da je "Ljubičasto" takva predstava.

**Express:** Prati vas glas redateljice koja se bavi politički i društveno relevantnim temama, ali i temom patrijarhata te ulogom vjerskih institucija, države, obitelji

i mladih generacija. Spomenimo samo jednu od posljednjih predstava, kao što je "Moja Fabrika", koja je izvedena u Gorki Theateru u Berlinu u okviru sezone LOST – YOU GO SLAVIA. Daje li ta vrsta kazališnog aktivizma i grebanja po društvenim i političkim stranputicama neke rezultate? Ne očekujem rezultate od predstava. One uspostave svoje dijaloge s publikom. Nekada uspiju pokrenuti konstruktivnu raspravu u javnoj sferi, nekada se desi poplava govora mržnje u reakcijama, nekada ništa. Mislim da je ono najvažnije u trenutnom dijalogu gledalište-scena tokom trajanja izvedbe i to mi je najdragocjenije, jer sam i sama takva publika, puštam se predstavama koje gledam. Političnost mi je valjda dio prirode, tako i biram materijale, ali znala sam raditi izrazito eksplicitne stvari bez šire reakcije javnosti i neke stvari koje su mi se činile benignim, a koje su uzrokovale prijetnje ili napad na ličnost. Hoću reći, nikad ne znate, ono što je važno je da je umjetnost generalno zupčanik društvenih procesa i u široj slici, nikad nije jalovo baviti se temama koje su za društvo važne.

**Express:** Naslov "Kraj svijeta u tri čina" ne sugerira samo teme vezane za obiteljsko nasilje i femicid nego osjećaj opće propasti i kataklizme, koja je već bila naznačena pandemijom, a danas je pojačan aktualnim ratovima u Ukrajini i Palestini, klimatskim poremećajima i globalnom krizom. Kako na vas i vaš rad utječu te teme? Osjećate li strah pred budućnošću?

Svakodnevno. Jučer sam s prijateljima razgovarala o tome kako smo svjesni da sutra može krenuti rat i kako, ne znajući šta drugo raditi, živimo život kao da neće. Mi smo specifičan prostor, svakodnevno zastrašivan ratom decenijama, postoji i neka vrsta otpora da se povinujemo tom strahu. Oscilira mi to osjećanje iz dana u dan, evo, sad sam u raspoloženju da kažem da ne želim da pristanem na taj narativ, duboko svjesna u kakvom vremenu živimo. U procesu smo jako često spominjale sve što ste naveli. Na dan naše premijere u Beogradu u travnju su se desila dva femicida u Hrvatskoj, evo danas još jedan. Sve vrijeme procesa smo o tome govorile, ali i o trenutnim ratovima, o osjećaju bespomoćnosti i "kraja svijeta". Došli smo do tačke u kojoj je reći da želite da rat stane i da više ne smije stradati nijedan/na civil/ka, u nekim državama razlog da vas se proglasi nacistom ili antisemitom. Zastrašuje me točka u kojoj se nalazimo. Tijana zaključuje tekst tako što se svinja obrati ljudima i kaže: "neko se nakašljao i vi ste se tada sjetili da je svijetu kraj". Čovječanstvo očigledno iznova sije uništenje i zločin, sve bezočnije, možda da probamo čuti vanljudska iskustva da nešto naučimo.